

Sant Francesc (1895), el llibre d'una vida
Isidor Cònsul

La vigília de Sant Francesc d'Assís de 1895, a la "Tipografia l'Avenç", s'acabà d'imprimir un recull de quaranta-tres poemes i un pròleg batejats per Jacint Verdaguer amb el títol de *Sant Francesc* i la remarca unitària de *Poema*. Una voluntat xocant si pensem que *Sant Francesc*, més que no pas un poema en sentit estricte, és una cadena de composicions escrites en un procés de més de vint anys i vertebrades pel poeta a l'entorn de dos eixos, la biografia del Sant i el món franciscà. Verdaguer mateix ho reconeix en el pròleg quan escriu que, en els primers mesos de 1895, trobaren el caient definitiu una colla de *romanços començats en la primavera de ma vida*. És una estructura que li va permetre barrejar poemes de tres moments diferents de la seva vida: un romanç de 1874, *Sant Francesc s'hi moria*, (amb una primera versió de 1869), uns altres escrits el 1882 en la foguerada apologètica del setè centenari de naixement de sant Francesc, i els poemes que va escriure a la Gleba en els primers mesos de 1895. La força de les darreres composicions i el bell text que hi posà de pròleg van capgirar els primers objectius apologètics i convertiren el volum en un mirall per reflectir la crisi personal d'aquells anys, raó per la qual *Sant Francesc* guarda paral·lelismes amb els versos de *Flors del Calvari* i els articles *En defensa pròpia*.

Per aquesta raó es pot parlar de *Sant Francesc* com d'un poema per a una vida tant des d'una perspectiva cronològica com evolutiva. Pel que fa la primera, només cal apuntar els vint-i-sis anys que llisquen entre el poema d'estrena, *Sant Francesc s'hi moria*, i els datats la primavera de 1895. Dit d'una altra manera, entre el cap i la cua d'aquest cademat de poesia franciscana s'escolà la meitat del periple biogràfic de Verdaguer, entre els vint-i-quatre i els cinquanta anys.

Tres moments, tres estètiques

Els tres moments d'eclosió franciscana en la poesia de Verdaguer es corresponen amb tres etapes biogràfiques diferents. Diferents, no només des de l'òptica vital, sinó també des d'una perspectiva d'evolució estètica i de relació del poeta amb la pròpia obra. Falcada per tres dates (1869, 1882 i 1895), la construcció de *Sant Francesc* camina en paral·lel amb les giragonses d'un procés evolutiu de la vida i l'obra de Verdaguer. El

primer poema, *Sant Francesc s'hi moria* (1869-1874), s'inscriu en el giravolt romàntic de vinculació a la terra, com correspon a un poeta que, dos anys abans de la primera versió coneguda del poema, havia manifestat, en el parlament inaugural de l'Esbart de Vic, que calia obrir el cor als records *d'aqueixes clotades i afraus, aqueixos passeigs i torrenteres!* (...) *Allavors com per art d'encantament, se'ns obriran les roques per ensenyarnos sos mes amagats secrets, i les serres i plans nos obriran los llibres d'or de ses recordances.* En aquest cas i segons la tradició, el llibre de la natura feia memòria de l'estada de sant Francesc a Vic, l'any 1212, en un dels seus suposats viatges per terres peninsulars. Verdaguer ho recorda en el pròleg de 1895 i presenta el "Pobrissó d'Assís" predicant de dia als vigatans i, cap al vespre, retirant-se a cercar *la soledat entre els arbres de vora lo camí de Roda i esllanguint-se d'amor a la seva ombra.* En aquest estadi inicial, *Sant Francesc s'hi moria* és un poema romàntic arrelat a la tradició de la Plana de Vic i paga penyora a una terra que obria al poeta el llibre d'or de les seves recordances.

El segon moment d'eclosió franciscana és de la tardor de 1882, quan el poemari creix per la donació del poeta a la militància religiosa. Són els cinc romanços que conformen *Salteri franciscà. Romancets sobre la prodigiosa vida del Patriarca Sant Francesc*, fruit d'un compromís propagandístic motivat pel setè centenari del naixement de sant Francesc, una efemèrides molt celebrada en tot el món catòlic. Per a Verdaguer suposà, com altres campanyes religioses, el lliurament del sacerdot a una poesia de devoció forçada per les circumstàncies, on la llibertat del creador se subordinava a l'eficàcia militant de l'apologètica. L'efemèride franciscana es recorda com una fita important dins de l'Europa catòlica i a Itàlia començà a preparar-se quatre anys abans. Fou un dels senyals del ressorgiment eclesial després de les sotragades revolucionàries del XIX i la crida a festivar-la s'acomboià fins i tot per una encíclica papal. A Catalunya, els actes es prepararen com una còpia dels organitzats a Itàlia i, si el plat fort de la commemoració italiana fou una peregrinació multitudinària a Assís, aquí se seguí el mateix exemple sense sortir de casa, peregrinant a les geografies de tradició franciscana, la més coneguda de les quals era l'ermita de Sant Francesc s'hi moria a la Plana de Vic.

Tretze anys després, el 1895, *Sant Francesc* entrà en saó definitiva quan el poeta, a l'eix de la pròpia tragèdia, interioritzà les essències franciscanes i dissenyà un mirall que

en reflectia les pròpies angoixes. Són els poemes que acabà a La Gleva i els que datà després d'haver-ne fugit. D'altra banda, i amb una habilitat innegable, Verdaguer apuntà en el pròleg els paral·lelismes que podien establir-se entre el seu drama i les peripècies del Sant d'Assís *desheretat de son pare, traït per son mateix germà, esbroncat i escopit per sos amics, i perseguit a colps de pedra i a grapats de fang pels nois del carrer, com un home faltat de judici....* A poemes com *Follia Santa*, *Impressió de les llagues*, *Fra Ginebre* o *Jacoponi*, queda clar que Verdaguer es refereix a sant Francesc i a noms fonamentals del franciscanisme, però també deixa oberta la porta perquè el lector, si vol, estableixi el joc de miralls paral·lels que s'hi escau.

Com a síntesi evolutiva, *Sant Francesc* viatja en la metamorfosi de l'èpica a la lírica: l'escapça fou el romanç llegendari d'una tradició que va evolucionar, en el segon estadi, cap a l'èpica d'una pedagogia vinculada a la propaganda catòlica, i va entrar en el darrer tombant del seu procés com el llibre madur d'un angoixada experiència lírica.

Isidor Cònsul